

Zástavní právo k plodům

(Úvaha de lege ferenda.)*

Vladimír M í š a.

Instituce zástavního práva k plodům není našemu právu známa, resp. nebyla známa až do vydání vl. nař. č. 91 Sb. z. a n. z r. 1940. Jest to přirozeným důsledkem toho, že dle platných obecných předpisů lze zřídit zástavní právo pouze k věci, t. j. samostatné věci, a tuto povahu plody, ovšem plody neoddělené, nemají. Oddělené plody zastaveny býti mohou, leč pak již o nich jako o plodech zpravidla ani neuvažujeme, nýbrž máme na mysli samostatnou věc: obilí, ovoce, nerosty, mléko, vejce, zaplacenou činži a pod. Jest sice přípustna úmluva — obligační — že realizace zástavního práva k plodonosné věci se má omeziti pouze na plody této věci, ale i pak jest zastavena plodonosná věc, a zástavní věřitel má i nadále možnost dojíti uspokojení normální realizací zástavního práva k věci, byť ovšem za porušení svého závazku omeziti se na plody, a se všemi důsledky z toho plynoucími. Jelikož pak jde o obligační závazek, platí jen v poměru mezi zástavcem a zástavním věřitelem, s výjimkou § 85 kn. zák. in f.

Zavedení zástavního práva k plodům by tedy vyžadovalo změnu platných předpisů. Dříve však, než se budeme zabývatí otázkou, jaké změny by bylo třeba, nutno věnovat pozornost otázce, zda jde o instituci účelnou a vhodnou. A máme-li uvažovati o její vhodnosti, musíme dříve alespoň v hrubých rysech určití její podobu.

Pod zástavním právem k plodům představujeme si zástavní právo, kde zástavou jsou dosud neoddělené plody; realizace tohoto práva by se pak provedla nuceným prodejem těchto věcí, buď po jich oddělení od plodonosné věci, nebo ještě dříve, než k němu dojde, po př. by byly možny obě eventuality.

Uvažujeme-li o vhodnosti této instituce, můžeme postupovati dle obvyklého dělítky: plody přirozené — plody právní.

Plody rozumíme periodicky se opakující výtěžky věci, při čemž u plodů přirozených jde o výtvořiny věci, jež se z ní podle jejího určené získávají (ovoce, obilí, uhlí a pod.), kdežto plody

*) Předneseno na členské schůzi Právnícké jednoty moravské 20. května 1940.

právními rozumíme jednak ekvivalenty buď za přenechané brání plodů přírodních (pachtovné) nebo za dovolené užívání věci (nájemné, úroky z kreditované jistiny), jednak periodicky se opakující dávky z užitelných práv (renty, dávky při reálných břemenech, dividendy; Rouček, Komentář II., str. 126).

Plody přirozené tedy předpokládají hmotnou věc plodonosnou, plody právní povinnost plniti.

Jak plodonosná věc, tak i pohledávka odpovídající povinnosti plniti jsou věcmi v právním smyslu, mohou tedy býti zastaveny (s určitými výjimkami u reálných břemen), může na ně býti vedena exekuce k uspokojení peněžitých pohledávek. Způsob exekuce jest různý: na plodonosnou věc může býti vedena exekuce — jde-li o nemovitost — vnučenou správou nebo nucenou dražbou, zabavením pak a zpeněžením, jde-li o věc movitou. U povinnosti plniti jest již způsob exekuce různější, dle toho, o povinnost jakého druhu se jedná.

S hospodářského hlediska jest při exekuci na pohledávku důležitá okolnost, že — jelikož jde o pohledávky na opakující se plnění (periodicita plodů) — exekutovi jeho pohledávka jako taková zůstane zachována, pokud úhrnná hodnota plnění, na něž má právo, vzhledem k výši jednotlivých plnění a trvání oprávnění převyšuje pohledávku vymáhajícího věřitele, pro niž jest exekuce vedena, takže plnění, která tuto pohledávku již převyšují, půjdou jako budoucí plody věci-pohledávky opět k dobru exekutovi. Totéž platí, jde-li o nárok, který není časově přesně určen — na př. nájemné ze smlouvy uzavřené na neurčitou dobu — jestliže smluvní poměr, z něhož plyne oprávnění exekutovo, skutečně trvá tak dlouho, že dávky za dobu příkazání dosáhly výše pohledávky, pro niž byla exekuce vedena (sr. §§ 299, 303 a n. ex. ř.). Tak tedy exekutovi zůstává plodonosná věc-pohledávka zachována, aby z ní bral nadále plody i po uspokojení vymáhajícího věřitele, jelikož možnost ztráty jest prakticky vyloučena (§§ 308, 316, 319 odst. 3, ex. ř.). Exekuce postihuje jen plody samy.

U exekuce na hmotné věci plodonosné jest pravidlem, že exekut ztrácí možnost dalšího pobírání plodů, neboť věc přechází na vydražitele i tehdy, jestliže výše pohledávky vymáhajícího věřitele jest jen zlomkem hodnoty (možných) budoucích plodů; v takovém případě (nemovitost) bude sice dosaženo vyššího výtěžku, než je třeba pro uspokojení pohledávky, pro niž je exekuce vedena, ale i pak zbytek výtěžku není úměrný hodnotě těchto očekávaných užitků a nevyvažuje exekutovu ztrátu. Tyto důsledky odpadají jedině při vnučené správě, kte-

rá však jest možna jen u nemovitostí. a jest velmi nákladná, a proto praktikabilní jen při značném výnosu věci, tedy u věci velké ceny.

Tyto hospodářsky nevítané momenty mohou býti různé intensity, dle rozpětí rozdílů mezi hodnotou budoucích plodů a výtežkem dražby, dle toho, jaký účel sledoval dluh, pro který byla exekuce vedena, a jak dalece byl tento účel uskutečněn, dle sociálního postavení exekuta, dle významu věci pro hospodářství vyšších celků a pod. Nejméně žádoucí jsou tyto důsledky u nemovitostí, zejména pokud slouží výrobě zemědělské, neboť pozemek, a zvláště menší pozemek, jest často jediným významnějším majetkem svého vlastníka, a tedy i schopným zajišťovacím objektem, který může býti ztracen i pro dluh poměrně nepatrný a hospodářsky nedůležitý, takže jeho vlastník — i když nehledíme ku majetkové ztrátě, již jsme se obírali výše — se pak stává bezzemkem, a pozemek přechází zpravidla do rukou kapitálově silnějších jedinců, nebo i spekulantů, což jsou přesuny sociálně nežádoucí; a jsou i jiné zájmy, aby pozemková držba, zejména drobná, nebyla příliš vystavena možnosti nucených změn a přesunů. — Na rozdíl od exekuce na pohledávky jsou tedy — s výhradou nucené správy — při exekuci na hmotné věci plodonosné postiženy přímo věci samy, exekut neztrácí jen plody, ale plodonosnou věc jako takovou.

Tím jsou úvahy o účelnosti zástavního práva k plodům a tudíž i o jeho vhodnosti — vždyť účelnost jest podřazena vhodnosti — omezeny již jen na plody přirozené.

Tuto kategorii plodů můžeme dělit dle různých dělítek, za nejvhodnější však považujeme povahu plodonosné věci: zda totiž jde o věc movitou či nemovitou. Prvým důvodem jest skutečnost, že u nemovitostí vystupují s největší intenzitou různé nežádoucí účinky, plynoucí z nuceného zcizení (zastavené) věci, druhou pak, že plody movitých věcí jsou těžce postižitelné, což pro ev. exekuci není bez významu.

Uvažujeme-li o účelu zástavního práva k plodům, vidíme, že nemůže býti jiný, než u každého jiného zástavního práva — zajištěním usnadnění úvěr. Kromě tohoto účelu jest tu však ještě další; musí tu býti, neboť ten, kdo by mohl zřídit zástavní právo k plodům, jak bylo výše nastíněno, musel by míti nějaký vztah k věci, který by mu umožňoval zřídit zástavní právo v některé z dosavadních forem, takže, kdybychom nesledovali ještě nějaký jiný účel, bylo by zbytečno uvažovati o formě nové. Tímto účelem jest snaha vyhnouti se různým nevítaným prů-

vodním zjevům, spojeným s nuceným zcizením plodonosné věci, o nichž jsme se zmínili výše.

Jest jisto, že každé nucené zcizení s sebou nese určitý nežádoucí účinek, ale v praxi lze míti zřetel jen k těm, jež dosahují takové intensity, že se stávají sociálním problémem. A této intensity dosahují ony zjevy — jak jsme se snažili výše dovoditi — jen u nemovitostí. Na ně proto omezíme další úvahy.

Primární účel zástavního práva přináší s sebou otázku po výši dluhu, jehož splnění má býti zajištěno. Nemovitost, jako plodonosná věc, má určitou hodnotu. Také plody jedné plodonosné periody mají svoji hodnotu (průměrnou). Oběma těmito hodnotám odpovídají ceny, jež jsou opět v různém poměru k dluhu určité výše. Čím vyšší dluh, tím více plodů, po př. plodů více period bude třeba, aby jich hodnota stačila ke krytí dluhu, tím spíše, že jde o věci budoucí a tedy nejisté; a tím bližší bude požadavek věřitelův, aby se mu dostalo jistoty na nemovitosti samé. Určiti hodnotu budoucích plodů není snadné, neboť přichází v úvahu příliš mnoho dosud neznámých složek, a nátlak ze strany věřitele (nebo naopak snaha dlužníkovy dojítí úvěru) mohou vésti k tomu, že by byly zastaveny plody takového počtu plodonosných period, že by věc v případě realizace zástavního práva k plodům přestala býti zdrojem výdělků, a stala se naopak břemenem. Zůstalo-li by však zástavní právo omezeno jen na plody jediné plodonosné periody, byly by tyto daleko lépe postižitelné a bylo by též snáze možno je zhodnotiti (druh plodů, stav kultury, osoba hospodáře, poptávka), a nad to by bylo toto omezení brzdou příliš lehkomyšlného zřizování zástavního práva: na větší dluh by hodnota plodů nestačila, a zastavení samotné věci si vlastník pravidla lépe rozvází.

Stejně jako otázku výše dluhu nutno řešiti i otázku, zda zástavní právo k plodům se hodí ku zajištění pouze dluhů krátkodobých, či zda není nutno rozlišovati tyto dluhy od dluhů dlouhodobých.

Jest jasno, že zástavní právo k plodům by bylo vhodným zajištěním pro dluh krátkodobý, který by dospěl dříve, než plody dozrají, neboť pak by si věřitel mohl vymoci exekuční titul a vésti exekuci na zastavené plody. Jestliže však by bylo možno doporučiti zástavní právo k plodům jen jedné plodonosné periody, naskytá se otázka, co se stane s plody, nevymůže-li si věřitel exekuční titul do doby jejich zralosti; nebo co počíti, jde-li o dluh krátkodobý, který sice dospěje v téže periodě jako plody, avšak po jejich dozrání — což jest již choulostivější, zejména u plodů podléhajících snadno zkáze. Mají býti uschovány — je-li

to možno —, či má je zástavce zciziti, tak, aby výtěžek prodeje nastoupil na jejich místo? Jak zajistiti svědomité a pečlivé jednání zástavce, a na čí vrub mají jíti náklady s tím spojené? Nebo by bylo vhodnější propustiti plody uzráním a separací (po př. percepce) ze zástavního nexu s tím, že na jejich místo vstoupí plody příští periody? To sice jest možno, ale tu by se opět vyskytly ony momenty, které jsme uvedli výše a pro něž nedoporučujeme zastaviti plody více period — nejistota o hodnotě plodů rostoucí s jejich časovou vzdáleností. Kdybychom toto připustili, pak by ovšem nebylo překážek proti tomu, aby zástavní právo zajišťovalo i dluhy dlouhodobé, t. j. delší jednoho roku. Dluhy tyto sice bývají zpravidla vyšší než krátkodobé, přesto by však nebylo námitek ani proti jejich zajištění, pokud by k zajištění stačily plody jediné plodonosné periody, tedy pokud by dluh nepřesahoval průměrný roční výtěžek té které nemovitosti. U dluhů vyšších platí to, co jsme již výše uvedli; ostatně, čím vzdálenější bude dospělost dluhu, tím méně bude věritel ochoten přimnouti zajištění plody, takže i praxe by tu vedla k omezení na dluhy vsutku krátkodobé. To jest úplná obdoba toho, co bylo řečeno o výši dluhu, takže vidíme, že instituce zástavního práva k plodům by byla účelná jediné pro usnadnění nízkého krátkodobého úvěru zemědělcům.

Řekli jsme účelná. Tím však není ještě řečeno, že vhodná. Vhodností jest již nutno zabývati se se zřetelem ku platným předpisům. Necháme-li prozatím stranou úvahy o právní konstrukci takto budované instituce, musíme se předem rozhodnouti pro způsob zřízení zástavního práva k plodům. Musel by to býti způsob jednoduchý, levný a takový, aby každému bylo lehce možno o zabavení zvědět. Mám zato, že není takového způsobu, zejména kdybychom chtěli připustiti zajištění i úvěrů dlouhodobých. Znamení na pozemku, o jehož plody jde, jsou pro budoucí plody příliš primitivní, tím spíše, že otázka doby vzniku zástavního práva k plodům by nebyla bez důležitosti při exekuci vedené na nemovitost nucenou správou, ba ani při exekuci nucenou dražbou. Bylo by totiž nutno určití pořadí, ve kterém má býti uspokojena pohledávka zajištěná zástavním právem k plodům, neodděleným dosud od nemovitosti, na niž jest exekuce vedena nucenou správou (sr. § 103 ex. ř.), jakož i který brátí zřetel k zastavení plodů při nucené dražbě, a tu by bylo nutno vyžadovati průkaznější skutečnosti než pouhá znamení.

Jestliže junc výše uznali, že zástavní právo k plodům by se jevilo s určitých hledisek účelným, nemůžeme nyní opominouti, že by bylo zapotřebí ještě dalšího zásahu do platných předpisů,

aby tato účelnost byla udržena. Zajištění určité pohledávky zástavním právem k plodům by totiž samo osobě nikterak nebránilo věřiteli, aby — uzná-li takový postup za výhodnější — upustil od realizace tohoto zástavního práva, a vedl exekuci na nemovitost samu; bylo by proto nutno v tomto směru upravit i příslušné předpisy exekuční.

Nehledě k tomu byla by i sama konstrukce smluvního zástavního práva k plodům prvkem v systému našeho soukromého práva cizím, takže možno říci, že instituce tato, byť i účelná, nejeví se vhodnou.

Jejího účelu však lze dosáhnouti i jiným způsobem. Vyjde-li od úvah, které vedou k úsudku o účelnosti zástavního práva k plodům, vidíme, že téhož cíle dosáhneme, jestliže:

1. vyloučíme možnost vésti exekuci na nemovitost pro pohledávku takové výše, že může býti uspokojena z výtěžku plodů jediné plodonosné periody;

2. připustíme, aby byla vedena exekuce na neoddělené plody;

3. zajistíme věřiteli možnost dosáhnouti, za určitých předpokladů přednostního uspokojení při exekuci vedené na neoddělené plody nemovitosti jinými věřiteli;

4. věřiteli z pohledávky uvedené ad 1. dáme možnost přistoupiti k exekuci vedené na nemovitost jiným věřitelem.

ad 1. Dosavadnímu systému vyhovuje lépe, bude-li dlužníkovi dána možnost, aby dosáhl zrušení exekuce vedené na nemovitost pro pohledávku takové výše, že může býti uspokojena z výtěžku plodů jediné plodonosné periody (ať již určitého pozemku, či všech plodonosných pozemků, patřících ku knihovnímu tělesu), než kdyby byla exekuce pro takovou pohledávku vyloučena. Mluví pro to i úvaha, že jde o instituci ve prospěch dlužníka, a že je tedy na něm, aby se dovolával a také dokázal, nebo alespoň uvedl skutečnosti, z nichž soud dospěje k úsudku, že není třeba exekuce na samu nemovitost, má-li vymáhající věřitel býti uspokojen.

ad 2. Přípustnost exekuce na neoddělené plody jest známa říšskému právu (§§ 810, 813, 824 ZPO), takže lze těžiti ze zkušeností zde získaných. Není sporu o tom, že zavedením tohoto způsobu exekuce by bylo umožněno uspokojení pohledávek, jež se dlužník za dosavadních poměrů často s úspěchem vyhýbal, a že by tedy nešlo jen o článek v souboru předpisů, jimiž má býti vytvořena instituce zástavního práva k plodům,*) nýbrž o instituci většího dosahu. Jakého, poučí nejlépe zkušenosti z Říše; nás tu však zajímá pouze jeho prvá funkce.

*) a to v podstatě soudcovského zástavního práva.

Naskytnou se zajisté pochybnosti, zda tato instituce není v rozporu s dosavadní koncepcí platného práva, tím spíše, že výše jsme se také již vyslovili proti smluvnímu zástavnímu právu k plodům.

Z počátku jsme také řekli, že dle platných předpisů může být zástavní právo zřízeno jen k samostatné věci. Zabavením však „... nabývá vymáhající věřitel pro svou vykonatelnou pohledávku zástavního práva na hmotných věcech v zájemním protokole sepsaných a popsaných“ (§ 256, I., ex. ř.).

Zde nutno uvážit, že přesto, že zákon výslovně mluví o zástavním právu, není toto zástavní právo stejného obsahu jako zástavní právo smluvní.

Věnujme pozornost nejprve smluvnímu zástavnímu právu. Necháme-li stranou různé definice, vidíme, že tu nejde než o aktivní žalobní legitimaci, jež se pojí k určité majetkové hodnotě, reprezentované zpravidla určitým předmětem (lze však zřídit zástavní právo také k hodnotám, jež nemají tohoto hmotného podkladu — §§ 452, 454 obč. zák.).

I. Zástavní věřitel jest legitimován vindikovati zástavu (po př. uplatnění své právo odvodem), k určovací žalobě o určení zástavního práva a jeho pořadí, resp. priority (§ 228 c. ř. s.; § 258 ex. ř.), k žalobě o vydání věci a snášení prodeje (jež se liší od žaloby vindikační — sr. Rouček, Komentář II., str. 475, 775 — a také od žaloby dále uvedené) a konečně k žalobě zástavní za účelem získání exekučního titulu.

II. Legitimace tato jest vázána na splnění určitých formalit (kvalifikované odevzdání hmotného substrátu věci, znamení, zápis do veřejných knih).

Zcela jiného obsahu jest „zástavní“ právo získané zabavením:

I. Vymáhající věřitel, který nabyl tohoto „zástavního“ práva, jest legitimován k návrhu na povolení zpeněžení (i když jej může podat spolu s návrhem na povolení zabavení), k určitým návrhům v řízení prodejovém, k účasti na jednání při rozdělovacím roku se všemi důsledky s tím spokojenými, jakož i k rekursu proti rozvrhovému usnesení.*)

II. Tato legitimace jest vázána na skutečnost zabavení.

*) Používám úmyslně této formulace, aby vynikla aktivní legitimace vymáhajícího věřitele ze zabavení, jež se staví proti aktivní legitimaci zástavního věřitele ze zastavení podle §§ 447 a n. obč. zák.; nejdůležitějším a nejmarkantnějším tu bude případ, kdy vymáhající věřitel je legitimován k rekursu, poněvadž jeho vykonatelná pohledávka nebyla podle rozvrhovacího usnesení uspokojena v pořadí podle doby zabavení, tedy za porušení zásad rozvrhu.

Oběma těmito „zástavním“ právům jest společným jen hospodářský účel, že totiž věřiteli jest dána možnost dojití uspokojení z věci; prostředky jsou již různé. I u nich jest pak ještě jedno společné: legitimace, jež určuje obsah smluvního zástavního práva, stejně jako legitimace „zástavního“ věřitele ze zabavení jsou vázány na různé sice skutkové podstaty, v nichž však skutečnost „věc“ jest určena pro obojí stejně předpisy občanského zákoníka.

Věcí jest dle občanského zákona (§ 285) vše, co se liší od osoby a slouží užívání lidí — tedy vše, co má majetkovou hodnotu (sr. Sedláček, Všeobecné nauky, č. 347 a n.). Občanský zákon se však nespokojí touto obecnou definicí, ale vymezuje blíže, co jest považováti za věc, resp. které předměty, ač jinak jim přiznáváme samostatnou hodnotu, není považováti také za samostatnou věc, ale za součást nebo příslušenství věcí jiných (§§ 294, 295, 297, 405, 411, 412 a j.; sr. Sedláček, Všeob. nauky č. 376 a n.). Sem patří ustanovení, že neoddělené plody nemovitosti nejsou samostatnou věcí, ale součástí nemovitosti. To znamená, že předměty tyto, ačkoliv beze sporu mají majetkovou hodnotu, nemohou býti o sobě předmětem právního obchodu, že musí sdílet osud věci hlavní.

Jest s dostatek jasno, že věc ve smyslu právním není dána bez ohledu na normu, tak jako snad jest dán předmět, který se s hlediska normy jeví jako věc. Předmět jest nebo není, na tom nelze ničeho měniti, ale může býti samostatnou věcí, jestliže tak norma stanoví, stejně jako může býti součástí jiné věci, je-li to stanoveno jinou normou. A záleží již jen na obsahu normy, zda přizná předmětu povahu samostatné věci vůbec, t. j. již jemu jako takovému, čímž jej uvolní právnímu obchodu, či zda učiní podmínkou této jeho povahy ještě další skutečnosti, a přizná mu tak povahu věci jen jsou-li splněny.

V daném případě jde o zabavení neoddělených plodů nemovitosti. Dle platných předpisů jedná se o součást nemovitosti, která sdílí její osud, aniž by mohla býti samostatně předmětem právního obchodu. Bude-li však vydána norma, dovolující samostatně zabaviti neoddělené plody nemovitosti, stanoví tím eo ipso, že aktem zabavení nabývají plody povahy samostatné věci, pokud jde o účinky, které zákon na tento akt navazuje (zástavní právo výše uvedeného obsahu). Znamenalo by to, že skutečnost „movitá věc“ je pro obor práva exekučního definována odchýlně od obecné definice obč. zák.

Z toho, co bylo výše řečeno o obsahu „zástavního“ práva ze zabavení jakož i o významu ustanovení o přípustnosti exekuce

na neoddělené plody nemovitosti, jest jasno, že, došlo-li k zabavení těchto plodů, mají povahu samostatné věci movité, takže, bude-li teprve poté vedena exekuce na nemovitost, nespádají již pod ustanovení §§ 119 a 156 ex. ř., byť snad dosud nebyly odděleny. Doporučovalo by se proto vyznačiti zabavení plodů poznámkou v pozemkové knize, v níž by byla přesně uvedena doba zájemného popsání dle zájemního protokolu, jež by pak rozhodovala v případech kolise různých exekucí. Stejně však i vice versa — nabyli-li vymáhající věřitel, vedoucí exekuci na nemovitost, úkojového práva, vztahuje se toto právo i k neodděleným plodům. Ty totiž tvoří s nemovitostí, přesněji: s pozemky jedinou věc v právním smyslu, na niž (nebo na jejíž výtěžek) se jako na celek vztahuje úkojové právo, jehož obsah by kolidoval s obsahem práv z pozdějšího zabavení. Bylo by proto třeba výslovného ustanovení, že ze zabavení jsou vyloučeny neoddělené plody, na něž se vztahuje úkojové právo získané při exekuci na nemovitost.

ad 3. Význam zástavního práva není dán ani tak možností vymoci si exekuční titul na uspokojení pohledávky ze zastavené věci (zástavní žaloba), jako možností dojítí přednostního uspokojení z výtěžku docíleného při zcizení zastavené věci v exekuci vedené jinými věřiteli (§ 258 ex. ř.).

Věřitel nemá vždy zájmu na tom, aby vymáháním pohledávky působil nesnáze; věří, že dlužník zaplatí, a stačí mu možnost, že si bude moci opatřiti exekuční titul a vésti exekuci, kdyby jeho důvěra byla zklamána; zástavní právo mu dává pouze záruku, že jeho pohledávka bude uspokojena i tehdy, povedou-li exekuci na dlužníka jiní věřitelé, jichž pohledávky majetek tohoto ev. zcela vyčerpají, takže by jinak byl zkrácen, kdyby teprve nyní svých možností použil.

Teprve tím, že věřiteli poskytneme možnost, aby v exekuci vedené jinými věřiteli dosáhl přednostního uspokojení, provedeme do důsledků myšlenku; že zabavením neoddělených plodů nemovitosti nabývají tyto — pokud jde o účinky, které zákon (§§ 249 ex. ř.) na tento akt navazuje — povahy samostatné věci, neboť právě možnost dojítí v exekuci z předmětu s a m o s t a t n é h o nebo p ř e d n o s t n í h o uspokojení charakterisuje jež jako věc.

ad 4. Ustanovení takové by bylo samozřejmou nutností, neměla-li by výhoda poskytnutá dlužníkovi ad 1. znamenati, že věřitel z takovéto pohledávky, pokud není zajištěna knihovně, může býti uspokojen jen z jiných věcí než nemovitostí dlužníkových. Zavede-li totiž jiný věřitel exekuci na nemovitost, není důvodu,

proč nedovoliti věřiteli z pohledávky dotčené ad 1, aby se k této exekuci nepřipojil.

Vzhledem k tomu však, že exekuci pro pohledávku takovou možno vésti, dlužník však že může docílit jejího zrušení, mohl by nastati případ, že k exekuci tohoto druhu ještě před návrhem na zrušení by se připojil jiný věřitel (nebo více jich) s nárokem, jehož vymáhání exekucí jest stíženo stejným omezením, pokud by exekuce na nemovitost byla vedena pro tuto (resp. tu kterou) pohledávku o sobě, že však úhrn pohledávek věřitele, pro něhož se již stala poznámka vnučené správy nebo nucené dražby, a věřitelů přistoupiivších k vedené již exekuci, převyšuje hranici uvedenou ad 1. (nebo její násobek). V tomto případě by bylo vhodné dáti exekuci průchod, nemělo-li by ustanovení ad 1. býti neúměrným favorisováním dlužníků.

Návrh normativní úpravy:

§ 1. Je-li dlužník oprávněn pobírat plody nemovitosti, sloužící zemědělství, může býti proti němu vedena exekuce zabavením dosud neoddělených plodů této nemovitosti a jich zcizením podle předpisů o exekuci na hmotné věci movité.

§ 2. Zabavení nesmí býti provedeno dříve než 1 měsíc před tím, než lze uzrání plodů očekávat.

Zabavení budiž poznamenáno ve vložce, v níž jest zapsána nemovitost, o jejíž plody jde, a to přesným údajem doby zabavení (rok, měsíc, den, hodina). Zabavené plody jsou vyloučeny z exekuce vedené později na nemovitost vnučenou správou nebo nucenou dražbou.

Ze zabavení jsou vyloučeny plody nemovitosti, u níž se již stala poznámka zahájení vnučené správy nebo nucené dražby (§§ 98, 135 ex. ř.).

Zabavené plody mohou býti zpeněženy teprve po uzrání, avšak již před oddělením.

§ 3. Při odhadu má znalec označiti množství plodů, které nutno, ze zcizení vyloučiti a ponechati dlužníkovi, jelikož je jich nezbytně třeba k dalšímu provozu jeho zemědělského podniku (osivo, sadba); výkonný orgán provede potřebná opatření.

Vydražitel, který zaplatil nejvyšší podání, stává se vlastníkem vydražených plodů tím, že je od plodonosné věci oddělí, nebo oddělené plody převezme.

§ 4. Bylo-li ujednáno v listině, jejíž datum a podpisy jsou ověřeny soudem nebo notářem, že věřiteli z přesně označené pohledávky má se dostati přednostního uspokojení z výtěžků exekuce vedené později jinými věřiteli na neoddělené plody, k jichž

pobírání dlužník jest oprávněn (§§ 1., 2., odst. 2), může věřitel žádati, aby jeho pohledávka byla uspokojena v pořadí dle data listiny (§§ 258, 286 ex. ř.).

§ 5. Je-li vedena exekuce na nemovitost sloužící zemědělství, buďž zrušena k návrhu dlužníka, osvědčí-li, že hodnota plodů této nemovitosti za jeden rok postačí ku krytí peněžité pohledávky, pro niž jest exekuce vedena, i s příslušenstvím

Byla-li exekuce zahájena a pokud je prováděna k návrhu věřitele z vyšší pohledávky, nemá takový návrh místa proti věřiteli, který k zahájení řízení přistoupil. Rovněž nemá návrh místa, jestliže pohledávka věřitele, pro něhož se poznámka stala, by sice byla i s příslušenstvím kryta hodnotou plodů za jeden rok, avšak hodnota tato nestačí krýtí všechny pohledávky, pro něž je exekuce vedena, došlo-li do doby návrhu k přístupu.

*

O tom, že otázka zástavního práva k plodům jest svrchovaně aktuální, svědčí nedávno vydané nařízení č. 91/Sb. zák. a nař. o zřízení zákonného zástavního práva k plodům zemědělské nemovitosti.

Aniž bychom chtěli srovnávat výsledky výše podaných úvah s předpisy tohoto pozdějšího nařízení, přihlédneme přece blíže k jeho obsahu, abychom viděli, jak se s daným problémem vypořádává lex lata.

Zástavním věřitelem jest **k § 1 nař.** dodavatel strojených hnojiv, osiva nebo sadby (s výjimkou cukrovkového semene), nebo věřitel ze zápůjčky uzavřené k zaplacení dodávek těchto věcí. Předpokladem v prvním případě jest patrně, že dodavatel trhovou cenu uvěřil, a na ni že se zástavní právo vztahuje, ač slova nařízení („nároky vzniklé z dodávky“) dovolují širší výklad.

Zákonné zástavní právo vzniká, jestliže:

1. Vlastník, držitel, uživatel nebo pachtýř
2. zemědělského pozemku
- 3 v rámci řádného hospodaření
4. ke zvýšení sklizně roku 1940
5. objednal způsobem obvyklým pro takové obchody
- 6 a použil
7. strojených hnojiv, osiva a sadby (s výjimkou cukrovkového semene)
8. a pozemek patřící k jeho závodu vydal úrodu.

Jde-li pak o zástavní právo věřitele ze zápůjčky ku zaplacení těchto dodávek, jsou podmínky vzniku stejné jako v předchozím případě, přistupuje však ještě další, že totiž zápůjčka k zaplacení těchto dodávek byla uzavřena způsobem obvyklým pro takové obchody.

Nařízení nikterak nerozlišuje mezi jednotlivými podmínkami, a proto nutno zastávat názor, že všechny z nich musí býti splněny, má-li zástavní právo vzniknouti. Některé však jsou tak neurčité povahy (č. 3, 4, 5, resp. zvláštní podmínka u zástavního práva věřitele ze zápůjčky), že v konkrétním případě o daných skutečnostech může býti různost názorů, je-li v nich spatřovati splnění zákonné skutkové podstaty či nikoliv, takže teprve rozhodnutím soudce může býti zjištěno, zda zástavní právo vzniklo. Pojem řádného hospodaření jest velmi široký, a může jej jinak vykládati věřitel, žádající si zástavního práva, a jinak dlužník, který se mu brání. Totéž platí o otázce, zda se objednávka stala za účelem zvýšení výtěžku

sklizně: u strojených hnojiv lze míti zato, že tomu tak je, pokud objednávka účelně přesahuje výši dosud objednávaného množství (vždyť rádná hospodaření vyžaduje přihnojování strojenými hnojivy), kdežto u osiva a sadby bude již důkaz těžší, ovšem pro věřitele (jde o podmínku vzniku zástavního práva, takže důkaz, že vzniklo, náleží jemu); ještě obtížnější však bude důkaz, že dlužník objednaných věcí v s k u t k u p o u ž i l ke zvýšení sklizně. Zde by již bylo nutno hledati korektiv ve velmi extensivním výkladu, kdyby se dlužník soustředil proti tomuto bodu — ačkoliv znění zákona jest jasné. Posléze uvedená podmínka vzniku zástavního práva jest poněkud kuriosní u zástavního práva věřitele ze zápůjčky; znění druhého odstavce § 1 sice dovoluje výklad, že v tomto případě tato podmínka splněna býti nemusí, ačkoliv pro takový výklad, odchylující se ve prospěch věřitele ze zápůjčky od ustanovení platného pro dodavatele uvěřivšího trhovou cenu není žádného důvodu — naopak, to, že při prvním výkladu v obou případech vznik zástavního práva závisí na způsobu použití dodávky, na niž nařízení klade důraz, mluví ve prospěch tohoto výkladu.

Zástavní právo nemůže vzniknouti k plodům, jež jest podle § 296 obč. zák. považovati za příslušenství nemovitosti a plodům, které jsou vyloučeny z exekuce vůbec, t. j. těm, na něž i podle dosavadních předpisů nemohla býti vedena exekuce nehledíc k ustanovení § 252 ex. ř.

Pozornost nutno věnovati dále tomu, že nařízení nerozlišuje mezi držitelem bonae a malae fidei, jakož i tomu, že zákonné zástavní právo k plodům jest poskytnuto i pro jednání uživatele, ačkoliv obvyklý obsah práva užívacího v sobě zahrnuje jen pobírání užitků v rámci potřeby, ne však též péči o výnos věci; § 504 obč. zák. sice dovoluje odchýlná ujednání, pravidlem však jest takové jednání pouze při právu p o ž í v a c í m. Dlužno proto míti zato, že nařízení patrně chtělo jedním označením zahrnouti oba tyto případy, t. j. jak úchytky od obvyklého užívání, tak i pravidelné požívání zemědělských pozemků. Jest ovšem otázka, zda takováto účelová extensivní interpretace je při ustanovení tak výjimečného rázu přípustna.

K § 3. nař.

Zástavní právo se vztahuje na všechny plody ze sklizně r. 1940, pokud vzešly na pozemcích, náležejících k závodu, na němž vlastník, držitel, uživatel nebo pachtýř hospodaří nebo hospodařil v době objednávky a užití dodaných věcí. Při tom není podmínkou, aby dodaných věcí bylo pro ten který pozemek vůbec použito, jest však dovoleno, aby jak k žádosti zástavního věřitele tak i dlužníka (a patrně i jiného majitele postižených plodů; sr. níže, ač nařízení o tomto případě mlčí) po započetí sklizně bylo od zástavou stížených plodů odděleno množství, které stačí k zajištění pohledávky, množství toto aby bylo označeno, a odděleně uschováno. Tento akt v zápětí jednak, že ostatní plody jsou ze zástavního nexu propuštěny, jednak že zástavní právo k plodům takto vyhrazeným nezankně odstraněním jich s pozemku podle § 2.

Z II. odstavce § 3., který stanoví, že exekuce pro nárok náležející zástavnímu věřiteli podle odstavce I. věty 1. děje se zabavením postačující části plodů, plyne, že věřitel může tento svůj nárok uplatniti žalobou. Z toho však nelze souditi, že by žaloba byla jedinou cestou. Nebude zajisté ani vyloučena dohoda stran, doprovázená skutečným oddělením. Šlo by tu v podstatě o náležitosti zřízení smluvního zástavního práva k oddělené části plodů, s tím rozdílem, že by tu jednak nebylo třeba konsensu ke z ř í z e n í zástavního práva, jednak že by takto bylo lze „zříditi“ zá-

stavní právo constituto possessorio, což dosud přípustné nebylo (sr. Rouček, Komentář II., str. 451.).

Naskýtá se konečně otázka — i když připustíme dohodu stran — zda i dlužník může uplatnit nárok na oddělení žalobou. Nařízení sice o jeho nároku výslovně nemluví, praví však, že může oddělení žádati. A dobrovolná dohoda je možná vždy, pokud ji zákon výslovně nezakazuje, takže ustanovení toto by jinak postrádalo smyslu. Pro aktivní žalobní legitimaci mluví dále i úvaha, že i dlužník může mít zájem na tom, aby bylo zjištěno, že vůbec (sr. co bylo výše řečeno o podmínkách vzniku zástavního práva) a v jakém rozsahu jest úroda jeho pozemků stížena zástavním právem, a aby byl zbaven nejistoty, zda věřitel bude či nebude odporovati jeho dispozicím s plody (§ 2); vždyť odporu by se buď musel bránit důkazem, že buď jde o hospodaření v rámci řádného hospodaření, nebo že zbývající část plodů ještě stačí ku zajištění, nebo by si musel vždy zjednatí věřitelův souhlas, aby tak byl ušetřen buď důkazu nebo ev. újmy. Nelze opominouti, že vhodnost této legitimace vynikne zvláště v případech, kdy dojde k oddělení plodů již za hospodaření jiné osoby než dlužníka z pohledávky podle § 1, která pak takto získá možnost alespoň zčásti disponovati úrodou, zejména nemá-li hotových prostředků na jistotu podle § 2. Ani úsudek a contrario z odst. II. nemluví proti přípustnosti žaloby, neboť jest možna námitka, že bez výslovného ustanovení by se exekuce i pro nárok věřitelův vedla podle § 353 ex. ř., resp. že by tu mohly nastati spory, a proto že se první větě II. odst. dostalo její stylisace. Konečně i tato stylisace mluví pro legitimaci dlužníkovu (resp. osoby oprávněné pobíratí plody v rozsahu oprávnění dlužníkovu), srovnáme-li ji se zněním věty druhé, která praví zcela obecně: „nárok (nikoliv tento, nárok t. j. věřitelův nárok, o němž mluví předchozí věta), může býti též uplatňován v řízení za vydání prozatímního opatření.“ Z toho lze vyvoditi i legitimaci dlužníkovu domáhati se takového opatření, jsou-li dány zákonné předpoklady, a tudíž a minore ad maius i legitimaci žalobní.

Jest však podivné, praví-li nařízení dále, že není třeba osvědčení podle § 379, odst. 2. ex ř., když přece jde o zajištění „jinakého nároku“ ve smyslu §§ 381 a n. ex ř., nikoliv peněžité pohledávky, která jest zajištěna zákonným zástavním právem ke všem plodům a nepotřebuje tedy zajištění oddělením jich části.

Žalobní legitimace věřitele i dlužníka jsou omezeny do 1. dubna 1941, kdy zástavní právo podle § 4 zaniká, nebylo-li před tím soudně uplatňováno, jmenovitě podle § 37 ex ř.

K § 2. nař.

Zástavní právo přísluší věřiteli již k neodděleným plodům; jich oddělení — znamená-li počátek sklizně, což jest quaestio facti — jej legitimuje k žádosti, resp. žalobě podle § 3. Odstraněním oddělených plodů s pozemku však zástavní právo zaniká, leč by plody byly odstraněny bez vědomí nebo přes odpor věřitelův. Odpor však nemá účinku, děje-li se odstranění v rámci řádného hospodaření dlužníkovu, nebo stačí-li zbylé plody zřejmě k zajištění věřitele. V takovém případě dlužno míti zato, že ani nedostatek vědomosti o odstranění plodů s pozemku nebrání zániku zástavního práva, neboť, jsou-li tyto podmínky splněny, jest i odpor, t. j. výslovný projev vůle bez významu; není však vyloučen ani výklad opačný, ač prvému dáváme přednost.

V § 2 mluví nařízení o odstranění plodů s pozemku, na rozdíl od § 3, kde praví, že zástavní právo na oddělených plodinách nezaniká ani od-

straněním jich s pozemků náležejících k podniku dlužníkovu. Tím se patrně chtělo vyhnouti podivné situaci, kdy by zástavní právo zaniklo již tím, že by na př. obilí bylo dopraveno s pole do stodoly. Ale vyhýbá se jen částečně. Není zajisté řídký případ, kdy několik rolníků používá společné mlátičky, která nestojí vždy na pozemku toho z nich, který právě mlátí; mláčení jest zajisté v rámci řádného hospodaření, a proto by zástavní právo dopravou k mlátičce na cizím pozemku zaniklo i přes odpor věřitelův i kdyby na pozemku dlužníkově nezůstala část sklizně dostačující k zajištění — leč že bychom slova nařízení vykládali opět restriktivně a tak do nich vpravovali to, co zákonodárce měl a mohl sám stručně a jasně stanovit.

Nařízení se nezabývá otázkou, v jaké formě se odpor má státi. Dostačí proto jakýkoliv projev vůle, z něhož jde jasně najevo, že věřitel se staví proti odstranění plodů s pozemku. Důkaz — stejně jako o tom, že věřitel o odstranění nevěděl — náleží věřiteli. Nařízení se dále nezmiňuje ani o tom, komu má býti odpor adresován, majíc zřejmě na mysli řádné odstranění, kdy jest adresovati jej dlužníkovi. Mohou však nastati i jiné případy — skončí užívání, bonae fidei possessio; nebo se zmocní plodů neoprávněná osoba — a při absolutní formulaci, již nařízení užívá, jest nutno věnovati i jim pozornost. Zde by bylo zastávati názor, že odpor má se státi jak tomu, kdo s plody takto nakládá, tak i dlužníkovi.

Byly-li plody s pozemku již odstraněny, může věřitel do měsíce poté, kdy o odstranění zvěděl, žádati nebo žalovati, aby byly vydány „za účelem jich zpětné dopravy na pozemek“, pokud ovšem byly odstraněny bez jeho vědomí nebo přes jeho odpor, a opět s výhradou druhé věty odst. I. Tato formulace dopadá plně na případy neoprávněného odstranění plodů s pozemku osobou třetí, nelze však pochopiti, proč jest nutno, aby plody byly vráceny na pozemek na př. tehdy, když se dlužník snažil je neoprávněně zciziti a věřitel již podává zástavní žalobu.*)

Vyhoví-li dotyčná osoba prosté žádosti věřitele, jest věc vyřízena; jinak musí věřitel plody vindikovati, s dodatkem „aby byly dopraveny zpět na pozemek“.

Nepříliš srozumitelné jest ustanovení, že věřitel může v případě, že se dlužník vystěhoval, žádati postoupení držby. Patrně držby plodů, což ovšem nelze dobře srovnati s tím, že zástavní věřitel ani ze zástavní smlouvy nemá držbu zástavy, nýbrž jen detenci. I zde má místo vindikace, teprve zde — na rozdíl od předchozího případu — v pravém slova smyslu. Vzhledem k tomu však, že nařízení považuje za normální případ, vindikaci za účelem dopravy na pozemek, musí věřitel vindikující držbu (vlastně detenci) plodů dokázati, že se dlužník vystěhoval s pozemku, resp. že pozemek přestal býti součástí jeho zemědělského podniku. Neuplatní-li věřitel nárok na vrácení plodů na pozemek (nevindikuje-li plody) v uvedené lhůtě jednoho měsíce, zanikne jeho zástavní právo.

Netoliko vznik zástavního práva k plodům tedy předpokládá úzkou souvislost pohledávky s provozem zemědělského podniku, ale i jeho trvání jest podmíněno tím, že plody v podniku zůstanou.

Zřízením jistoty ve výši pohledávky vyvazují se plody ze zástavního nexu, takže zástavní právo zákonnou dohodou, ba i jednostranným aktem dlužníka může býti zrušeno, resp. převedeno v zástavní právo k jistotě. Formu jistoty nařízení nestanoví, jest tedy přenechána dohodě stran. Nedojde-li k ní, může dlužník analogicky použiti předpisu § 56 c. ř. s. (sr. § 1373 obč. zák.).

*) Předpis tento zasahuje i do oboru prozatímních opatření (§ 382 ex ř.).

Nelze však dobře porozuměti větě, že poskytnutím jistoty — bez udání výše — „může dlužník odvrátiti uplatňování zástavního práva.“ Vždyť dohodou by se tak mohlo státi i bez tohoto ustanovení a nedojde-li k ní, jest dikce 1. věty III. odst. § 2 příliš neurčitá, než aby bylo možno z ní vyvozovati jakékoliv důsledky pro postup při uplatňování zástavního práva žalobou, resp. pro postup v exekučním řízení, takže nezbyvá než chápati ji jako jakýsi úvod k vlastnímu ustanovení věty druhé.

Čtvrtý odstavec § 2 konečně praví, že zástavní právo ve smyslu § 1 předchází v pořadí všechna věcná práva, která již vážnou na plodech. Obratem tím chtěl zákonodárce patrně výslovně vyjádřiti myšlenku, která plyne již z konstrukce zástavního práva k plodům podle § 1, že totiž věřiteli se má dostatí uspokojení z plodů, nebude-li jeho pohledávka včas uspokojena, bez ohledu na práva jiných osob k plodům; na plodech, jako věcné právo, podle dosavadních předpisů žádné právo před oddělením váznouti nemohlo, mohla tu býti pouze legitimace nabytí vlastnictví plodů separací nebo percepcí, a teprve po oddělení mohlo vzniknouti věcné právo na věc. Vázne-li tedy zástavní právo na neoddělených plodech jako takových, nejde v podstatě o nic jiného, než že se stanoví, že zástavní právo zatěžuje plody pro určitou pohledávku bez ohledu na legitimaci nabytí jejich vlastnictví, takže legitimovaná osoba takto nabude „originárně“ plody zatížené zástavním právem. Zda se může hojiti, záleží na jejím poměru k objednateli dle § 1.

Nařízení nemluví o právu úkojovém. Z dosavadních výkladů plyne, že bude nutno uznati, že zástavní právo k plodům trvá i přes pozdější poznámku zahájení nucené dražby nebo vnučené správy. Není to však niterak vítaná situace, lze-li na věci, na něž již jest vedena exekuce jako na součásti nemovitosti, náhle vésti exekuci jako na věci samostatné, tím méně, že tato možnost není odnikud patrna; možností přednostního uspokojení v tomto případě se nařízení nezabývá.

Nároky více věřitelů podle § 1 mají pak mezi sebou stejné pořadí. To platí i pro případ, kdy trhová cena byla zčásti uvěřena, zčásti zaplacená ze zápůjčky.

Z omezení zástavního práva na sklizeň roku 1940 jest jasno, že zákonodárce si jest vědom neobvyklosti nově zaváděné instituce, a že vyčkává, jak se osvědčí.